

Oikeusministeriö

8/4.1/18
25.4.2018

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto mietinnöstä Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista. Eräät seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikokset. Oikeusministeriö Mietintöjä ja lausuntoja 7/2018

Lausunnon saate

Tähän voitte halutessanne kirjoittaa saatteen lausunnollenne:

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta edistää sukupuolten tasa-arvoa yhteiskunnassa, joten neuvottelukunnan lausunto keskittyy sukupuolten tasa-arvoon liittyviin näkökulmiin.

Yleistä

Mitä mieltä olette yleisesti arviomuistion sisältämistä ehdotuksista? Tulisiko ehdotuksia valmistella edelleen vai ei?

- Kannatan/kannatamme ehdotuksia pääosin tai kokonaan taikka minulla/meillä ei ole muistiosta huomautettavaa
- Kannatan/kannatamme ehdotuksia osittain
- En/emme kannata ehdotuksia
- En/emme ota arviomuistioon yleisesti kantaa, kommentoin/kommentoimme vain eräitä yksityiskohtia
- En/emme anna arviomuistiosta lausuntoa

Muut yleiset huomiot:

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää rikosoikeudellisen sanktiojärjestelmän kokonaisarvion laatimista tärkeänä. Se on myös ajankohtainen koska Suomi liittyi Euroopan neuvoston Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä koskevaan sopimukseen (ns. Istanbulin sopimus) kesällä 2015.

Arvioinnin perusteet ja lähtökohdat

(mm. kriminaalipolitiikan perusteet, rikosoikeuden periaatteet ja perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset, rikollisuustilanne, rangaistusasteikot, rangaistusten vaikutukset, hyöty—haitta-vertailu, rangaistusten vaihtoehdot ja rikosentorjunnan menetelmät, oikeustajua koskeva tutkimus)

Näkemyksenne arvioinnin perusteista ja lähtökohdista:

Arviomuistiossa korostetaan sanktiojärjestelmästä aiheutuvia kustannuksia ja niiden kustannusvaikutuksia, ts. suhdetta rikollisuuden aiheuttamiin kustannuksiin. Tällaisten syy-yhteyksien ja vaikutusten laskeminen on vaikeaa. Arviomuistion kustannuskeskeisyys suuntaa muistion painopisteen pois rikosoikeuden keskeisistä kysymyksistä: rikollisten tekojen ja niistä seuraavien sanktioiden oikeudenmukaisesta suhteesta.

Arviomuistiosta puuttuu myös sukupuolivaikutusten arviointi. Tämä on erityisen huolestuttavaa koska arviomuistiossa käsitellään seksuaali- ja väkivaltarikoksia, joissa sukupuoli on yksi keskeinen tekijä.

Seksuaalirikokset

Muistio sisältää seuraavat ehdotukset:

- tehostetaan raiskausrikosten esitutkintaa (SM/poliisi; edellyttää lisärahoitusta, kustannukset nykyään n. 3 milj. e)
- tarjotaan Uusi suunta -ohjelmaa henkilöille, jotka eivät vielä ole syyllistyneet seksuaalirikoksiin (0,8—2,7 milj. e) ja laajennetaan muutoinkin seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviä palveluita ja kuntoutusta rangaistusjärjestelmän ulkopuolella (STM, maakunnat)
- ensisijaisesti selvitetään aikaisempien lainsäädäntömuutosten vaikutukset ja oikeuskäytäntö rikostilastoista ilmeneviä lukumäärätietoja laajemmin; toissijaisesti
 - korotetaan lapsen seksuaalisen hyväksikäytön enimmäisrangaistus 4 vuodesta 6 vuoteen vankeutta (0,6 milj. e)
 - säädetään erillinen rangaistussäännös (törkeä lapsen raiskaus, rangaistusasteikko 4—12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa nykyisin sovelletaan samanaikaisesti raiskausta ja lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä (0,24 milj. e).

Näkemyksenne seksuaalirikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa ehdotusta raiskausrikosten esitutinnan tehostamisesta. Huomattavan pieni osa poliisin tietoon tulleista raiskausrikoksista johtaa tuomioon. Tähänkin liittyen on huolestuttavaa, että Tilastokeskus on lopettanut syyttäjän ratkaisuja koskevien tilastojen ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015 (s. 66). Päätöstä on syytä arvioida uudelleen.

Uusi suunta -ohjelmaa tulee tarjota henkilöille, jotka vasta pelkäävät syyllistyvänsä seksuaalirikoksiin. Seksuaalirikoksia ennaltaehkäiseviä palveluja ja kuntoutusta rangaistusjärjestelmän ulkopuolella tulee lisätä. Tämä tulee ottaa huomioon maakunta- sekä sosiaali- ja terveysjärjestelmää uudistettaessa. On kuitenkin tärkeää tarjota riittävän pitkäkestoista kuntoutusta myös seksuaalirikoksista rangaistusta kärsiville henkilöille.

Seksuaalirikoksia koskevien lainsäädäntömuutosten vaikutuksia ja oikeuskäytäntöä tulee selvittää suomalaisia tilastotietoja laajemmin. Tarkastelu tulee tehdä sukupuolitietoisesti, koska sukupuoli on seksuaalirikoksissa olennainen tekijä.

Seksuaalirikosten tunnusmerkistöä käsitellään arviomuistiossa laajasti. Onkin hämmäntävää ettei suostumusta koskevaan keskusteluun viitata lainkaan. Suomen ratifioimassa Istanbulin sopimuksessa suostumuksen puute on keskeinen raiskauksen tunnusmerkki. Asian käsittelyn seuraavissa vaiheissa tulee tarkastella raiskausrikoksiin liittyvää suostumusta.

Arviomuistiossa tarkastellaan seksuaalirikoksia kustannustehokkuuden näkökulmasta. Sanktiojärjestelmää koskevassa keskustelussa tulee asiaa tarkastella kustannustasolaskelmia laajemmin.

Muistiossa arvioidaan myös yleisestäävyyttä taloudellisin kriteerein, vaikka yleisestäävyyden arvioiminen oikeustaloustieteen menetelmin perustuu erittäin epävarmoihin oletuksiin, mikä muistiossa todetaankin.

Kustannustehokkuuden korostaminen ihmisoikeuksia suojeltaessa on kansainväliselle ihmisoikeusjärjestelmälle vieras lähtökohta. Ihmisoikeusnäkökulmasta rangaistuksen oikeasuhtaisuuden arvioinnin kannalta keskeistä on, miten rangaistuksen ankaruus suhteutuu teon moitittavuuteen. Kun tarkastellaan seksuaali- ja väkivaltarikoksista tuomittavien rangaistusten oikeasuhtaisuutta, tekojen moitittavuuden arvioinnissa on otettava huomioon mahdollinen teon syrjivyyys.

Raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö

Arviomuistion mukaan alle 40 % lapsen törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetuista rangaistuksista on ehdollisia. Näissä teoissa on yleensä kyse sukupuoliyhteydestä lapsen kanssa. Raiskauksen ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön kohdalla keskeinen ongelma on ehdollisen rangaistuksen käyttäminen varsin törkeissäkin tapauksissa. Käytännössä lapsiin kohdistuvia raiskauksia, etenkin silloin kun tekotapaan liittyy pelkotilan ja avuttoman tilan hyväksikäyttö, käsitellään lapsen seksuaalisina hyväksikäyttöinä. Ehdotettu uusi tunnusmerkistö törkeä lapsen raiskaus saattaisi auttaa tunnistamaan lapsen raiskauksen paremmin.

Seksuaalinen ahdistelu

Jatkotyöskentelyssä tulee arvioida vuonna 2016 voimaan tullutta seksuaalisen ahdistelun rikossäännöstöä.

Väkivaltarikokset

Muistio sisältää seuraavat ehdotukset:

- pannaan täytäntöön yhdistelmärankaistusta koskeva lainsäädäntö
- tiukennetaan ehdonalaisten vapauden valvontaa (riskiarvioinnin tehostaminen mm. vakavien väkivalta- ja seksuaalirikosten uusijoilla sekä tiukennettu valvonta; 1,34 milj. e)
- tehostetaan ehdollista vankeutta valvonnalla ja yhdyskuntapalvelulla (3,2 milj. e, kustannukset kohdistuvat osin STM:n hallinnonalalle)
- kehitetään ja lisätään väkivaltarikollisille tarkoitettua Aggredi-tyyppistä ohjelmaa valtakunnallisesti (1,5 milj. e; STM, maakunnat).

Näkemyksenne väkivaltarikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että arviomuistiot on täydennettävä naisiin kohdistuvaa väkivaltaa koskevilla tiedoilla ennen kuin arviomuistion perusteella tehdään linjauksia.

Korkea henkirikollisuuden taso on saatu laskuun Suomessa. Tämä ei kuitenkaan koske naisten henkirikoskuolleisuutta. Suomessa naisten henkirikoskuolleisuus on korkea verrattaessa muihin Länsimaihin. Euroopan unionin Perusoikeusviraston vuonna 2014 toteuttamassa naisiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksessa Suomi oli korkean väkivallan maiden joukossa.

Onkin hämmäntävää, että arviomuistiossa käytetään vain suomalaisia tilastoja ja tutkimuksia. Naisiin kohdistuvaa lähisuhde- ja muuta väkivaltaa ja sen esiintyvyyttä ei arviomuistiossa tarkastella.

Naisiin kohdistuvaa, sukupuoleen perustuvan väkivallan erikoispiirteitä ei myöskään käsitellä eikä oteta huomioon arviomuistiossa. Jos näin olisi tehty, rangaistustasoa olisi arvioitu sellaisten erityispiirteiden valossa, jotka tutkitusti ovat ominaisia naisiin kohdistuvalle väkivallalle.

Etenkin läheissuhteissa tapahtuvat väkivalta- ja seksuaalirikokset ovat usein toistuvia, mutta niiden ilmoittamiskynnys on korkea. On todennäköistä, että poliisille ilmoitettua seksuaalista- tai perheväkivaltaa on usein edeltänyt sarja vastaavia tai muita väkivallantekoja. Rangaistusta mitattaessa väkivallan tekijä kuitenkin näyttäytyy ensikertalaisena, jolle ehdollisen tuomion katsotaan soveltuvan. Koska lähisuhdeväkivallassa on tyypillistä, että väkivalta on toistunut useita kertoja ennen kuin se tulee poliisiin tietoon, on syytä aloittaa riskiarviointi jo varhaisessa vaiheessa.

Arviomuistiossa olisi tullut arvioida tämän tapaisten, rangaistustasoa vääristävien seikkojen vaikutusta. EU:n uhridirektiivi velvoittaa rikoksen uhrin suojelemista uusilta rikoksilta. Myös Istanbulin sopimus velvoittaa tähän.

Istanbulin sopimuksen mukaan tulee väkivaltarikoksen tekeminen lähisuhteessa olla rikosta ankaroittava peruste.

Väkivaltarikosten tutkintaa tulee parantaa.

Arviomuistiossa esitellään käyttäytymisen muutokseen tähtääviä ohjelmia. Nämä ovat tärkeä keino myönteisen muutoksen aikaansaamiseksi. Lähisuhdeväkivallasta poisoppimisen ohjelmat toteutetaan pääsääntöisesti vapaudessa usein järjestöjen toimesta. Tasa-arvoasian neuvottelukunta esittää keskustelua siitä, voitaisiinko ohjelmat kytkeä osaksi sanktiojärjestelmää.

Lähestymiskielto on osa lähisuhdeväkivallan torjunnan järjestelmää. Arviomuistiossa ei edes mainita lähestymiskieltoa. Sen kehittämistä tulee jatkossa tarkastella osana sanktiojärjestelmän kehittämistä.

Talousrikokset

Muistio sisältää seuraavat ehdotukset:

- korotetaan yhteisösakon asteikkoa (HE 1/2016 vp)
- arvioidaan arvopaperimarkkinoita koskevan tiedottamisrikoksen törkeän tekemuodon tarvetta (*törkeä arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos*); päävastuullisena VM, yhteistyössä OM:n kanssa
- pannaan täytäntöön EU:n taloudellisiin etuihin kohdistuvia petoksia koskeva direktiivi (PIF):
 - säädetään avustuksen väärinkäyttöä koskeva törkeä tekemuoto (*törkeä avustuksen väärinkäyttö*)
 - kiristetään luottamusaseman väärinkäyttöä tai virka-aseman väärinkäyttöä koskevaa sääntelyä

- laajennetaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta
- arvioidaan veropetossäännösten riittävyttä muun muassa arvonlisäveron osalta
- pannaan täytäntöön tuleva maksuvälinepetosdirektiivi, joka on toistaiseksi neuvotteluvaiheessa
- korotetaan eräiden maksuvälineisiin liittyvien rikosten enimmäisrangaistuksia.

Näkemyksenne talousrikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Ei kommentteja

Rattijuopumusrikokset

Muistio sisältää seuraavat ehdotukset:

- tehostetaan ehdollista vankeutta valvonnalla (3,2 milj. e, kustannukset kohdistuvat osin STM:n hallinnonalalle; kustannukset sisältävät yhdyskuntapalvelua koskevan muutoksen)
- saatetaan voimaan ajon keskeyttämistä koskeva säännös HE 180/2017 vp:n mukaisesti (LVM)
- jatketaan alkolukkoja koskevaa uudistamistyötä jo toteutetun lainmuutoksen suuntaviivojen mukaisesti (alennetaan alkolukko-ohjelman kustannuksia; LVM)
- varmistetaan Tie selväksi -mallin toteuttaminen sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksen yhteydessä (STM, maakunnat).

Näkemyksenne rattijuopumusrikoksia koskevasta arviosta ja ehdotuksista:

Ei kommentteja

Muut huomiot

Muut arviomuistiota koskevat huomiot:

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että ennen kuin linjauksia rikosoikeudellisesta seuraamusjärjestelmästä tehdään, tulee Suomea sitovat ihmisoikeusvelvoitteet huomioida sekä tehdä kattava sukupuolivaikutusten arviointi.

Arviomuistiossa ei käsitellä kansainvälisen oikeuden mukaista valtion huolellisuusvelvollisuutta. Nykyinen kansainvälinen oikeus lähtee siitä, että valtio on vastuussa myös muiden kuin valtiollisten toimijoiden tekemistä ihmisoikeuksien loukkauksista. Tämä periaate on tunnustettu sekä EU:n että YK:n ihmisoikeusjärjestelmissä. Mm. Suomen ratifioima YK:n naisten syrjinnän kieltävä sopimus (CEDAW) velvoittaa sopimusvaltiot varmistamaan lainsäädännöllä ja muilla soveltuvilla keinoilla, että naisten ja miesten tasa-arvo toteutuu. Sopimusvaltio on tarvittaessa velvollinen säätämään tekoja rangaistaviksi.

Arviomuistiossa tarkastellaan rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää monelta kannalta. Siksi onkin hämmäntävää, että arviomuistiossa sivuutetaan kokonaan seuraamusjärjestelmää koskevat keskustelut, jotka liittyvät naiseen kohdistuvaan väkivaltaan ja muuhun lähisuhdeväkivaltaan.

Voit jättää liitteitä lausunnon yhteyteen. Sallittuja tiedostoformaatteja ovat: pdf, doc, docx, xls, xlsx, ppt, pptx, csv, txt, rtf, zip, jpg, jpeg, png, gif and tif. Liitetiedostojen koko tulee olla pienempi kuin 50 Mb.